

คำภาษาบาลีและสันสกฤต : ภาพสะท้อนพัฒนาการภาษาไทย
THE PALI AND SANSKRIT: A REFLECTION OF THAI LANGUAGE
DEVELOPMENT

เกรียงศักดิ์ พลอยแสง *

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาพัฒนาการภาษาไทยในมุมมองอีกด้านหนึ่ง ซึ่งเป็นภาพสะท้อนความเจริญของวัฒนธรรมทางภาษาที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องไปตามภาวะความเจริญของสังคม ดังคำกล่าวที่ว่า “เมื่อสังคมเจริญขึ้นภาษาก็เจริญตาม” การรู้จักหยิบยืมคำภาษาบาลีและสันสกฤตเข้ามาใช้ปะปนกับคำภาษาไทยเพื่อให้ได้คำใหม่ที่เหมาะสมต่อการสื่อความ นับเป็นวิธีการอันเกิดจากภูมิปัญญาของนักปราชญ์ไทยที่รังสรรค์ให้ภาษาไทยมีความเป็นอัจฉริยลักษณะที่สะท้อนความเป็นตัวตนได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ : 1. พัฒนาการภาษาไทย. 2. คำยืมในภาษาไทย. 3. คำภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทย. 4. รูปแบบการยืมคำ. 5. การสร้างคำ.

ABSTRACT

This article explores the development in Thai language on the other side, which has found a growth of language culture. This happens continuously by prosperity of society, in the words that "Social progress language prospers". The Pali and Sanskrit loan words are used in Thai language, is the wisdom of Thai sages, which makes Thai language to be truly unique.

Keywords: 1. development of Thai language. 2. Loan words in Thai language. 3. The Pali and Sanskrit in Thai language. 4. Form of borrowed words. 5. Forming words.

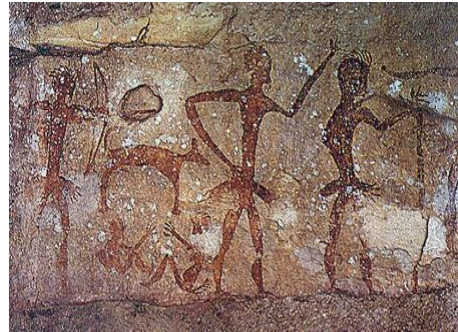
1. บทนำ

ภาษาเป็นเครื่องหมายแสดงความเจริญก้าวหน้าของสังคมมนุษย์ในทุกด้าน มนุษย์ใช้ภาษาเป็นเครื่องมือสำหรับบันทึกเรื่องราวต่างๆ ที่ตนได้ประสบพบเจอ และช่วยเก็บรักษามรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของสังคมมนุษย์ไว้มิให้สูญหายไปตามกาลเวลา ภาษาจึงมีคุณค่าในฐานะเป็นบ่อเกิดแห่งความวัฒนาถาวรทางด้านศิลปวิทยาการของโลก

* ภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กว่าที่เราจะสามารถใช้ภาษาได้อย่างสมบูรณ์ หากย้อนกลับไปศึกษาพัฒนาการทางภาษาของมนุษย์ในยุคโบราณ เราจะเห็นภาพความเป็นอยู่ของกลุ่มชนเผ่าชนาดย้อมที่กระจัดกระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ และยังไม่ได้รวมตัวกันเป็นชนเผ่าขนาดใหญ่อย่างปัจจุบัน ฉะนั้น ความจำเป็นในการสื่อสารด้วยถ้อยคำภาษาจึงมีจำนวนไม่มากนัก มีการใช้กิริยาท่าทางประกอบถ้อยคำซึ่งมีลักษณะเป็นการสื่อสารเชิงอวัจนภาษา ถ้อยคำภาษาที่ใช้จะมุ่งสื่อความเข้าใจในชีวิตประจำวัน

นอกจากนี้ยังพบวิธีสื่อสารด้วยการวาดภาพเหมือนของจริง เพื่อบอกเล่าเรื่องราวตามที่ตนพบเห็นไว้ตามผนังถ้ำหรือแผ่นหินที่อยู่รอบ ๆ บริเวณที่ตนอยู่อาศัย ดังที่ได้มีการค้นพบภาพเขียนสียุคโบราณก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย บริเวณเขาจันทร์งาม อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา ภาพเขียนสีรูปปลาใหญ่ และเครื่องมือจับสัตว์น้ำที่ผาแต้ม อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี



ภาพเขียนสียุคโบราณก่อนประวัติศาสตร์ที่ผาแต้ม อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี และที่เขาจันทร์งาม บ้านเลิศสวัสดิ์ ต.บัวขาว อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา*

กำชัย ทองหล่อ นักปราชญ์ทางภาษาของไทยกล่าวว่า “ภาษาเขียนที่มนุษย์คิดขึ้นครั้งแรกได้อาศัยภาพของจริงเป็นหลัก แต่ย่อรูปย่อส่วนให้เล็กลงพอเป็นเครื่องหมายให้รู้กันได้ว่าคืออะไร เช่น ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ คน สัตว์ ภูเขา แม่น้ำ เป็นต้น ในชั้นเดิมก็เขียนเป็นรูปภาพ แสดงรูปลักษณะของสิ่งนั้นๆ ก่อน แล้วจึงได้ตัดแปลงแก้ไขกลายเป็นตัวอักษรในภายหลัง” (กำชัย ทองหล่อ, 2537 : 10) ภาษาเขียนในยุคแรกๆ จึงเกิดจากการถ่ายแบบมาจากรูปทรงของคน สัตว์ สิ่งของเครื่องใช้ และธรรมชาติที่ล้อมรอบตัวมนุษย์ ลักษณะของลายเส้นที่ใช้สื่อความจะเป็นโครงร่างคร่าวๆ ประกอบด้วยรูปทรงเรขาคณิต

ด้วยเหตุนี้นักประวัติศาสตร์จึงกำหนดนัยยุคสมัยประวัติศาสตร์ของโลก โดยให้เริ่มต้นเมื่อมนุษย์สามารถคิดประดิษฐ์อักษรขึ้นมาใช้ได้แล้ว ส่วนยุคก่อนหน้านี้นี้จะนิยมเรียกว่า ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ฉะนั้น ก่อนที่มนุษย์จะคิดสร้างตัวอักษร เพื่อใช้เป็นเครื่องมือบันทึกภาษาพูดได้เป็นผลสำเร็จ จนกระทั่งเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างที่ใช้อยู่ในปัจจุบันได้นั้น ต้องอาศัยขั้นตอนสำคัญต่างๆ ที่สะท้อนให้เห็นพัฒนาการอย่างค่อยเป็นค่อยไป และมีความต่อเนื่องยาวนานนับเป็นเวลาหลายร้อยปีตามความเจริญก้าวหน้าของสังคมมนุษย์

การใช้ภาษาไทยของกลุ่มชนชาวไทยก็เช่นเดียวกัน ย่อมมีพัฒนาการจากจุดเริ่มต้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปต่อเนื่องกันมาอย่างยาวนานหลายชั่วอายุคน ภาษาไทยที่ใช้สื่อสารกันในยุคก่อนตั้ง

อาณาจักรสุโขทัย อาจจะมีลักษณะเรียบง่าย ไม่ซับซ้อน บอกล่าเรื่องราวตรงไปตรงมา และเป็นคำศัพท์พื้นฐาน ที่ใช้พูดจาติดต่อกันตามความจำเป็นในชีวิตประจำวัน แม้ว่าจะยังไม่พบหลักฐานที่เป็นเอกสารโบราณบ่งบอกถึงการใช้ภาษาไทยของกลุ่มชนชาวไทยในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 ให้ศึกษาอย่างชัดเจนก็ตาม แต่นักวิชาการส่วนใหญ่ให้ความเห็นสอดคล้องกันว่า ในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช มีข้อความระบุไว้ว่า

“เมื่อก่อนลายสือไทยนี้มี 1205 สกปิมแม่พ่ขุนรามคำแหงหาใครใจในใจแลใส่ลายสือไทนี้ลายสือไทนี้จึงมีเพื่อขุนผู้้นนไค้ไว้”

ประเสริฐ ฉ นคร ให้ความเห็นว่า “ถ้า ลายสือไทยนี้มี หมายความว่า หนังสือไทยชนิดนี้ไม่มี แต่คงจะมีหนังสือไทยแบบอื่นอยู่ก่อนแล้ว....ผู้เขียนเห็นว่า นี้ เป็นแต่คำชี้เฉพาะ ถ้าเทียบกับภาษาอังกฤษก็คงจะตรงกับ the เท่านั้น มิได้หมายความว่า this เพราะฉะนั้นที่ว่า ลายสือไทยนี้มี คงมิได้หมายความว่า มีลายสือไทยอื่นอยู่แล้ว แต่ผู้เขียนยอมรับว่าอาจจะมีหนังสือของไทยอาหม (ไทอาหม, 1763 : 1) เกิดขึ้นทางอ้อมในเวลาใกล้เคียงกับการก่อกำเนิดตัวหนังสือในสุโขทัยก็เป็นได้” (ประเสริฐ ฉ นคร, 2554 : 2)



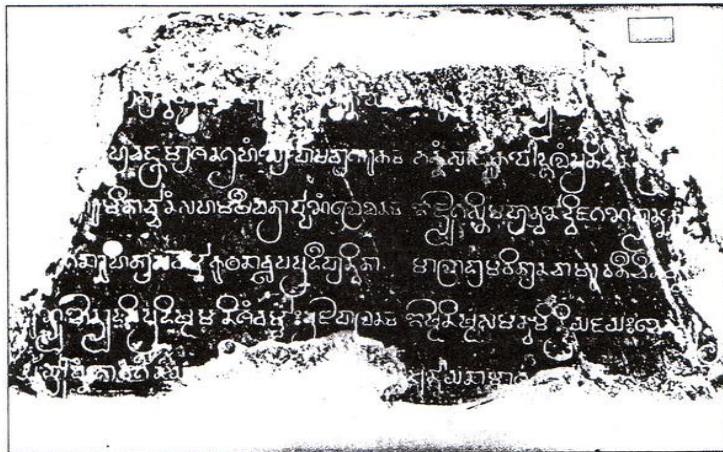
กรรณิการ์ วิมลเกษม อธิบายว่า “ชนชาติไทยเรานั้นมีหลักฐานจากศิลาจารึกทำให้สามารถระบุได้ว่า คนไทยมีอักษรของตนเองใช้บันทึกหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ความเป็นไปในสังคมและเรื่องราวต่างๆ เป็นภาษาไทยมาตั้งแต่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 19 เป็นอย่างน้อย” มีข้อสรุปจากหลักฐานที่เป็นจารึกและเอกสารโบราณประเภทต่างๆ ที่พบในปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่าบรรพชนไทยมีตัวอักษรโบราณใช้มากถึง ๗ ชนิดตามที่พบในแต่ละภูมิภาค ได้แก่ ภาคกลาง ภาคตะวันออกและภาคใต้ ใช้อักษรขอมไทยและอักษรไทย, ภาคเหนือ ใช้อักษรธรรมล้านนา อักษรฝักขาม และอักษรไทยนิเทศ, ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใช้อักษรธรรมอีสาน และอักษรไทยน้อย ตัวอักษรทั้ง 7 ชนิดนี้ สามารถแบ่งได้ 2 ประเภท ตามลักษณะของรูปแบบและอักษรวิธีที่คล้ายคลึงกัน ดังนี้

1. ประเภทที่มีส่วนประกอบของอักษรและอักษรวิธีที่เหมาะสมกับการบันทึกภาษาไทย ได้แก่ อักษรไทย (อักษรไทยสุโขทัย อักษรไทยอยุธยา อักษรไทยสมัยรัตนโกสินทร์) อักษรฝักขาม อักษรไทยนิเทศ และอักษรไทยน้อย ตัวอักษรเหล่านี้พบใช้บันทึกเรื่องราวกิจกรรมทางสังคมของบุคคลฝ่ายอาณาจักรโดยเฉพาะพระมหากษัตริย์และเจ้าเมืองเป็นส่วนใหญ่

2. ประเภทที่มีส่วนประกอบของอักษรและอักษรวิธีที่เหมาะสมกับการบันทึกภาษาบาลี มีทั้งหมด 3 ชนิด ได้แก่ ตัวอักษรขอมไทย อักษรธรรมล้านนา และอักษรธรรมอีสาน บรรพชนไทยแต่ละภูมิกษัตริย์นิยมใช้ตัวอักษรทั้ง 3 ชนิดนี้ บันทึกหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เป็นภาษา

บาลี ซาดกต่างๆ ตลอดจนเรื่องราวความเป็นไปในสังคมมาตั้งแต่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 20-21 และได้ใช้สืบทอดต่อกันมาจนถึงประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ 25 (กรรณิการ์ วิลลเกษม, 2552: 1)

เมื่อศึกษาหลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ของกลุ่มชนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งดินแดนในภูมิภาคต่าง ๆ ของไทยปัจจุบัน พบว่า มีการใช้ตัวอักษรปัลลวะในศิลาจารึกซึ่งมีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11-12 รูปสัณฐานของตัวอักษรเหมือนตัวอักษรที่ใช้ในประเทศอินเดียทางตอนใต้ สมัยพระเจ้าศิวะสกันทวรมัน กษัตริย์แห่งราชวงศ์ปัลลวะ ราวพุทธศตวรรษที่ 10-11



จารึกวัดมเหยงค์ นศ.๑๐

ภาพสำเนาจารึกวัดมเหยงค์ จ.นครศรีธรรมราช อักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต พุทธศตวรรษที่ 12
ที่มา : จารึกในประเทศไทย เล่ม 1, หอสมุดแห่งชาติ, 2529

หลักฐานการใช้ตัวอักษรปัลลวะในศิลาจารึก มีทั้งที่พบในอาณาจักรทวารวดีซึ่งมีศูนย์กลางความเจริญอยู่ในบริเวณภาคกลางของไทยในอดีต และพบแพร่กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ ที่เคยเป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชนโบราณในอดีตแถบภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การแพร่ขยายอิทธิพลด้านอักษรและภาษาในช่วงระยะเวลาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 11-18 สันนิษฐานว่ามีทั้งที่รับเข้ามาโดยตรงผ่านการติดต่อค้าขายกับพ่อค้าวานิชชาวอินเดีย และมีทั้งที่เกี่ยวกับกลุ่มชนในอาณาจักรโบราณที่เคยเจริญรุ่งเรืองมาก่อนหน้านี้ ได้แก่ อาณาจักรทวารวดี อาณาจักรเงินละ อาณาจักรขอมสมัยพระนคร อาณาจักรศรีวิชัย และอาณาจักรทริภุณชัย

ตัวอักษรที่พบในจารึกของอาณาจักรโบราณดังกล่าว มี ๗ ชนิด ได้แก่ อักษรปัลลวะ อักษรหลังปัลลวะ อักษรกวิ (อักษรหลังปัลลวะของอาณาจักรศรีวิชัย) อักษรทมิฬ อักษรอินเดียเหนือ อักษรขอมโบราณ และอักษรมอญโบราณ สันนิษฐานได้ว่าตัวอักษรเหล่านี้ต่างก็ได้รับการพัฒนามาใช้โดยกลุ่มชนต่างๆ อย่างค่อยเป็นค่อยไปและต่อเนื่องกันมาตลอด ยกเว้นอักษรทมิฬและอักษรอินเดียเหนือที่มีพัฒนาการมาจากแบบอักษรชนิดอื่น

จารึกอักษรปัลลวะที่พบในภูมิภาคต่างๆ ที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรโบราณเหล่านั้น ได้บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับพระราชประวัติของพระมหากษัตริย์ การทะนุบำรุงพระศาสนา การปกครอง กฎหมาย สถาปัตยกรรม การเกษตร การชลประทาน ขนบธรรมเนียม ประเพณี และภูมิประเทศ เป็นต้น และทำให้ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการแพร่ขยายอิทธิพลของอารยธรรมอินเดียเข้าสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมีทั้งอารยธรรมทางด้านอักษรและภาษาในทางศาสนา ได้แก่ ภาษาบาลีและสันสกฤต ซึ่งถือเป็นรูปแบบการใช้ภาษาในยุคแรกๆ ที่พบในภูมิภาคนี้ รวมทั้งภาษาของกลุ่มชนโบราณ ได้แก่ ภาษามอญโบราณ และภาษาเขมรโบราณ

ครั้นเมื่อ พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ได้เป็นกำลังสำคัญในการรวบรวมกลุ่มคนไทยและก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัยขึ้นเป็นผลสำเร็จในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 19 แล้ว ชนชาติไทยที่เคยรุ่งเรืองมาก่อนหน้านั้นก็เริ่มมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามลำดับ ต่อมาเมื่อ พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ขึ้นครองราชย์ นับเป็นอีกช่วงเวลาหนึ่งที่ชนชาติไทยได้สะสมความรู้ทั้งทางศิลปะ วัฒนธรรม และวิชาการต่างๆ พระองค์ทรงประดิษฐ์ลายสือไทยหรือตัวหนังสือไทยขึ้นเมื่อมหาศักราช 1205 ตรงกับพุทธศักราช 1826 นับถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า 700 ปีมาแล้ว

ข้อความในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทำให้เราทราบถึงความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรสุโขทัยในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะการประดิษฐ์อักษรไทย การทะนุบำรุงพระพุทธรูปศาสนา และศิลปวัฒนธรรม พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงฟื้นฟูพระพุทธศาสนาโดยนิมนต์ “สังฆราชปราชญ์เรียนจบปิฎกไตร หลวกกว่าปู่ครูในเมืองนี้ทุกคน ลูกแต่เมืองศรีธรรมราชมา” ความขื่อนี้ นับเป็นอีกภาพสะท้อนหนึ่งที่บ่งบอกถึงการใช้ภาษาในทางศาสนา โดยเฉพาะภาษาบาลีและสันสกฤตที่เข้ามาปะปนกับภาษาไทย เมื่อศึกษาลักษณะการใช้อักษรภาษาในสมัยกรุงสุโขทัยจะพบว่า แม้อาณาจักรสุโขทัยจะมีความเจริญรุ่งเรืองเพียงหนึ่งศตวรรษเศษๆ แต่ก็มีตัวอักษรที่ใช้อยู่ถึง 3 รูปแบบ ได้แก่ อักษรขอม อักษรธรรมล้านนา และอักษรไทยหรือลายสือไทย

อักษรดังกล่าวมีวิวัฒนาการไปตามรูปแบบของตนอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะลายสือไทย และอักษรขอม ยกเว้นอักษรธรรมล้านนาซึ่งเป็นอักษรที่ใช้อยู่ในอาณาจักรล้านนา และนำมาใช้ในอาณาจักรสุโขทัยเพียงระยะเวลาสั้นๆ ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 20 ตอนต้นเท่านั้น คือ ประมาณ พ.ศ. 1900-1950 ต่อจากนั้นก็กลับคืนสู่ถิ่นเดิม ส่วนอักษรขอมที่ใช้อยู่เดิมได้พัฒนารูปแบบและวิธีการใช้จนมีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง เรียกว่า อักษรขอมสุโขทัย และอักษรขอมไทย ตามลำดับ ส่วนลายสือไทยได้พัฒนารูปแบบไปตามลักษณะการใช้งานอย่างต่อเนื่อง เรียกว่า อักษรไทยสุโขทัย อักษรไทยอยุธยา และอักษรไทยสมัยรัตนโกสินทร์ สำหรับอักษรขอมไทยและอักษรไทยสุโขทัยนั้นมีหลักการใช้แยกออกเป็น 2 แบบ คือ

1. อักษรขอมสุโขทัย นำไปใช้กับภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาเขมร และภาษาไทย ในบางครั้ง ส่วนมากจะใช้บันทึกเรื่องราวทางธรรมหรือพระพุทธรูปศาสนาเป็นหลัก

2. อักษรไทยสุโขทัย นำไปใช้กับภาษาไทย ส่วนมากนิยมใช้บอกเล่าเรื่องราวทางโลก และไม่นิยมนำอักษรขอมมาเขียนบันทึกเรื่องราวทางโลก ค่านิยมนี้ยังคงสืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้

จางง์ ทงประเสริฐ, ศาสตราจารย์พิเศษ, ราชบัณฑิต กล่าวว่า “เมื่อคนไทยมีภาษาเขียน คือ “ลายสือไทย” หรือ “ตัวหนังสือไทย” ใช้ อย่างน้อยก็ตั้งแต่สมัยพ่อขุนรามคำแหงเมื่อ 700 ปีเศษมาแล้ว ทำให้เกิดผลงานด้านวรรณกรรมและวรรณคดีขึ้นมากมายอันแสดงให้เห็นว่า บรรพบุรุษของเรามีภูมิปัญญาอันสูงส่งยิ่ง

ยิ่งกว่านั้น พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ยังได้ทรงคิด “วรรณยุกต์” ขึ้นใช้ ทำให้ภาษาไทยของเรามีศัพท์เพิ่มพูนขึ้นอีกมาก เพราะคำที่เขียนด้วยพยัญชนะ สระอย่างเดียวกัน พอใส่วรรณยุกต์ลงไปก็ทำให้เพิ่มศัพท์ซึ่งมีความหมายต่างกัน เช่น เขา เข่า เข้า เกา เก่า เก้า เก้า เก้า หรือ ขาว ข่าว ข้าว ซึ่งนับว่าต่างกับภาษาอื่นๆ ที่ไม่มีวรรณยุกต์ใช้ อย่างภาษาอังกฤษว่า How do you do? ไม่ว่าเราจะออกเสียงว่า “ฮาว ดู ยู ดู” หรือ “ฮาว ดู ยู ดู” คำว่า “do” คำเดียวไม่ว่าจะออกเสียงเป็น “ดู” “ดู” หรือ “ดู” ก็มีความหมายอย่างเดียวกัน แต่ในภาษาไทย ถ้าเขียนว่า “นายขาวไปทำข่าว” เรื่องข่าว จะเห็นว่าคำว่า “ขาว” “ข่าว” “ข่าว” มีความหมายต่างกันเป็นคนละเรื่องเลย

พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ยังทรงประดิษฐ์ “เลขไทย” ขึ้นใช้อีกด้วย และ “เลขไทย” ก็เป็นตัวเลขที่สวยงามมีสุนทรียะมากที่สุด นับว่าเป็นสิ่งที่คนไทยทั้งหลายควรจะได้ภาคภูมิใจ แต่ก็ปรากฏว่าคนไทยส่วนใหญ่ไม่นิยมเขียน “เลขไทย” ตัวเลขไทยนี้ ผู้เขียนภาคภูมิใจที่สุดและใช้เลขไทยในการเขียนภาษาไทยหลายสิบปีแล้ว ทั้งนี้เพราะความภาคภูมิใจที่บรรพบุรุษของเรามีภูมิปัญญาสูงส่งมาก แม้แต่อารยประเทศของโลก เช่น สหรัฐอเมริกา, อังกฤษ ก็ยังไม่มีตัวเลขของตนใช้” (ศาสตราจารย์พิเศษจางง์ ทงประเสริฐ, 2547 : 170)

คำกล่าวนี้ได้สะท้อนให้เห็นความสำคัญและคุณค่าของภาษาไทย ในฐานะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชนชาติไทย ที่ได้รับการสืบทอดกันมาอย่างยาวนานตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ควรที่อนุชนรุ่นหลังจะต้องศึกษาเรียนรู้และนำไปใช้ให้ถูกต้องชัดเจนต่อไป ในปัจจุบันจะสังเกตได้ว่าเสน่ห์หรือความเท่ของคนรุ่นใหม่จะอยู่ที่ความสามารถในการใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้องตามหลักภาษา และมีความเหมาะสมกับกาลเทศะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ทำงานอยู่ในสาขาวิชาชีพทางด้านสื่อสารมวลชนและการประชาสัมพันธ์ ควรช่วยกันสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการใช้ภาษาไทย และเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ผู้รับสารอยู่เสมอ

ปัจจุบันกระแสแห่งความเจริญของโลกยุคใหม่ ได้ส่งผลให้คนไทยรุ่นใหม่ต้องปรับตัวเพื่อให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในทุกด้าน โดยเฉพาะการพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสาร เพื่อมุ่งตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคที่นับวันจะเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ ผลที่ตามมาก็คือคนไทยรุ่นใหม่ต้องรับรู้คำศัพท์ใหม่ๆ จากภาษาต่างประเทศอยู่ตลอดเวลา มีการใช้คำไทยปะปนกับคำศัพท์ต่างประเทศจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของการสื่อสารในชีวิตประจำวันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

การใช้ถ้อยคำภาษาตามค่านิยมของคนรุ่นใหม่ กลายเป็นเรื่องที่น่าห่วงใยว่า ภาษาไทยกำลังจะถูกกลืนไปตามกระแสแห่งค่านิยมจนสูญเสียความเป็นเอกลักษณ์ของตนเองไปในที่สุดเกี่ยวกับเรื่องนี้ นักภาษาศาสตร์ให้ความเห็นว่า ภาษาซึ่งมีผู้ใช้อย่างต่อเนื่องยาวนานอย่างเช่นภาษาไทย มีลักษณะที่เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่ง คือ สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพของสังคม

กล่าวคือ เมื่อสังคมเจริญขึ้นภาษาก็เจริญตาม ผู้สนใจจึงควรศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบเพื่อให้ทราบถึงสาเหตุสำคัญที่ทำให้ภาษาเกิดการเปลี่ยนแปลง

2. คำยืมในภาษาไทย

กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางภาษาที่เกิดขึ้นกับภาษาไทยอาจมีสาเหตุมาจากปัจจัยแวดล้อมต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะเรื่องคำยืมในภาษาไทยจัดเป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางภาษา เพราะในภาษาไทยมีคำยืมจากภาษาต่างประเทศเข้ามาใช้ปะปนมากมาย ฉะนั้น เพื่อหาข้อสรุปเบื้องต้นเกี่ยวกับเรื่องนี้ ควรทำความเข้าใจกับคำว่า “คำยืม” เสียก่อน ดังนี้

คำยืม (Loan Words) หมายถึง คำภาษาต่างประเทศที่นำมาใช้ปะปนหรือผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของภาษาดั้งเดิม คำที่ยืมมาใช้อาจมีวิธีการเขียน การอ่าน และความหมายที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ลักษณะการรับคำยืมเข้ามาใช้ในภาษาของตนอาจเนื่องมาจากการซึมซับหรือการเปิดรับวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาสู่วัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านทาง การเผยแพร่ศาสนา ประชญา การค้าขาย ศิลปะ วิทยาการ และการอพยพย้ายถิ่นฐานของคนต่างถิ่น รวมไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างกันทางการทูต

ภาษาไทยมีคำยืมภาษาต่างประเทศหลายภาษา อาทิ ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาเขมร ภาษาจีน (ภาษาจีนแต้จิ๋วและภาษาจีนฮกเกี้ยน) ภาษามอญ ภาษามลายู ภาษาโปรตุเกส ภาษาเปอร์เซีย ภาษาอังกฤษ ภาษาญี่ปุ่น เป็นต้น แม้แต่ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชก็ยังปรากฏคำยืมภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต และภาษาเขมร เข้ามาปะปนด้วย

รวิช ปุณโณทก อธิบายว่า คำยืม คือ การนำคำภาษาต่างประเทศมาใช้ในภาษาไทย โดยปรับเสียงให้เหมาะสมกับภาษาไทยบ้าง เปลี่ยนแปลงความหมายบ้าง เมื่อกล่าวถึงภาษาโดยทั่วไปที่มีผู้ใช้อยู่ในปัจจุบันคงไม่มีภาษาใดเป็นภาษาที่สมบูรณ์ครบถ้วนโดยไม่จำเป็นต้องมีคำในภาษาอื่นเข้ามาปะปน ภาษาทุกภาษาย่อมต้องมีการแลกเปลี่ยนหยิบยืมทั้งคำศัพท์ และระเบียบวิธีทางไวยากรณ์ของภาษาอื่นที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันมาใช้ ทั้งนี้เพื่อนำไปสร้างคำให้เพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้ภาษา

ดังนั้น การที่ภาษาใดภาษาหนึ่งจะมีคำยืมจากภาษาอื่นมาใช้ จึงไม่ใช่เรื่องเสียหายอย่างที่หลายคนเข้าใจว่าเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ภาษาวิบัติ แท้จริงแล้วถือเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของภาษา เพราะทำให้ภาษามีความเจริญงอกงามขึ้น และการยืมคำจากภาษาต่างประเทศเข้ามาใช้ในภาษาไทยนั้น ถือเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางภาษา ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอกที่ปะปนเข้ามากับการรับวัฒนธรรมของต่างชาติที่ไทยได้รับมาตั้งแต่อดีตและต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน จะสังเกตได้ว่าคำยืมที่มีผลต่อพัฒนาการภาษาไทย ได้แก่ คำยืมจากภาษาบาลี, ภาษาสันสกฤต, ภาษาเขมร, ภาษาอังกฤษ, ภาษาจีน และภาษาอื่นๆ เช่น ภาษาชวา ภาษามลายู ภาษาโปรตุเกส เป็นต้น โดยเฉพาะคำยืมจากภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต และภาษาเขมร จะมีอิทธิพลอย่างมากทั้งในด้านคำศัพท์และไวยากรณ์ เพราะเป็นภาษาที่มีความสัมพันธ์สืบทอดทางวัฒนธรรมกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ (ศาสตราจารย์รวิช ปุณโณทก, 2545 : 14)

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ กับการศึกษาภาษาบาลีและสันสกฤต

ในเบื้องต้นเราได้ทราบแล้วว่า คำยืมที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการภาษาไทยมากที่สุด ได้แก่ คำยืมจากภาษาบาลีและสันสกฤต ซึ่งไทยรับเข้ามาพร้อมๆ กับอิทธิพลของอารยธรรมอินเดียที่แพร่ขยายเข้าสู่ภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒ คำภาษาบาลีและสันสกฤตในยุคนั้น ส่วนใหญ่มีที่มาจากคำสอนในหลักศาสนาพราหมณ์และพระพุทธศาสนา จากนั้นจึงนิยมนำมาใช้กันอย่างแพร่หลายและเป็นภาษาที่มีความผูกพันกับสังคมไทยมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน แม้แต่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ก็ยังทรงสนพระทัยและทรงศึกษาจนแตกฉาน ด้วยทรงเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจคำศัพท์ที่เขียนในตำราภาษาไทย

ศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุชยกูล กล่าวถึงเหตุที่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสนพระทัยภาษาบาลีมาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ ว่า “...ไม่สามารถเข้าพระทัยบทสวดมนต์ที่เป็นภาษาบาลี ที่ทรงได้ยินได้ฟังอยู่เป็นประจำ ทำให้มีพระราชประสงค์ที่จะทรงศึกษาตั้งแต่ครั้งนั้น แต่มีโอกาสดูจริงๆ ก็เมื่อทรงเป็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมี ครูกำชัย ทองหล่อ เป็นพระอาจารย์ถวายภาษาบาลีเป็นคนแรก รับสั่งว่า สนพระทัยวิชานี้มาก สามารถจำการแจกวิภัติเบื้องต้นที่สำคัญได้แทบทั้งหมด เข้าพระทัยโครงสร้าง และลักษณะทั่วไปของภาษาบาลี มาตั้งแต่ครั้งนั้น” (ศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุชยกูล, 2462-2554 : 1)



ครั้งพุทธกาล...”

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ ทรงเข้าศึกษาระดับปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต ณ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทรงเลือกวิชาประวัติศาสตร์เป็นวิชาเอก วิชาภาษาไทย และวิชาภาษาบาลีสันสกฤตเป็นวิชาโท ในส่วนของภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต ทรงศึกษาไวยากรณ์พื้นฐานไปจนถึงขั้นสูง และทรงอ่านวรรณคดีพุทธศาสนา วรรณคดีสันสกฤต ทรงศึกษาทั้งวิธีการแบบดั้งเดิมของไทย คือ แบบที่เล่าเรียนกันในพระอารามต่าง ๆ และแบบภาษาศาสตร์ซึ่งเป็นวิธีการตะวันตก เมื่อทรงศึกษาต่อชั้นปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาบาลีและภาษา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยาม

บรมราชกุมารี ทรงเล่าว่า “...ครูกำชัย เป็นคลังของวิชาการอะไรต่อมิอะไรมากมาย และก็พร้อมเสียด้วยที่จะเปิดเผย ฉะนั้น มีเวลาข้าพเจ้าจึงขอเรียนวิชาเป็นพิเศษ วิชาที่ว่านี้ คือ ภาษาบาลี (ตอนนั้นอยู่ ม.ศ. 3) ครูก็ตกลงสอนให้โดยใช้หนังสือนวกบาลี ซึ่งท่านแต่งไว้สอนนิสิตครูศาสตร์ จุฬาฯ แล้วจึงแปลอุกฤษฏ์ปริวัติของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จนคล่อง จึงแปลอัมมปัทมฐกถา หรือ อรรถกถาธรรมบท เป็นนิทานต่างๆ เกี่ยวกับเหตุการณ์

สันสกฤต รัฐบาลอินเดียได้ส่ง ศ.ดร.สัตยพรต ศาสตรี มาถวายพระอักษรภาษาสันสกฤต ตามวิธีการอินเดียโบราณเป็นพิเศษ และนาวาอากาศเอก แยม ประพัฒน์ทอง ได้ถวายพระอักษรภาษาบาลี

และยังทรงศึกษาชั้นปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ณ มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงทรงรอบรู้ภาษาบาลี และภาษาสันสกฤต ในจารึกที่พบในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ วิทยานิพนธ์เรื่องจารึกที่พบที่ปราสาทพนมรุ้ง เป็นงานวิจัยที่พระองค์ทรงแปลจารึกภาษาเขมรและภาษาสันสกฤต โดยมี ศ.ดร. สัตยพรต ศาสตรี ผู้เชี่ยวชาญภาษาสันสกฤต และ ศ.โคลด ชาร์ค ผู้เชี่ยวชาญการอ่านจารึก ร่วมเป็นกรรมการ ตรวจสอบวิทยานิพนธ์ซึ่งได้วิจารณ์ว่า “...วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นงานที่ยาก และดีมาก เขียนอย่างมีระเบียบ และมีวิธีการวิจัยที่ดี...”

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเล่าถึงประโยชน์ของการศึกษาภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต ไว้ว่า “...การเรียนภาษาบาลีสันสกฤตนั้น เราไม่ได้เรียนแต่ตัวอักษรอย่างเดียว เราเรียนเนื้อหาด้วย เรียนภาษาบาลีก็ได้เรียนรู้เรื่องราวแนวคิดทางพุทธศาสนา สันสกฤตก็ได้เรียนเรื่องวัฒนธรรมของผู้ที่ใช้ภาษาสันสกฤต มีเนื้อหาต่างๆ กัน ได้ความรู้หลักปรัชญา สังคมการเมือง กฎหมาย ศิลปะ คณิตศาสตร์ ฯลฯ ของสมัยนั้น บางทีก็ทำให้รู้ว่า แนวคิดบางอย่างที่ถือว่าเป็นสมัยใหม่นั้น ที่จริงได้มีมาแล้ว และเขาเลิกไปแล้ว ประโยชน์สำคัญอีกประการที่ได้จากการเรียนบาลีสันสกฤต คือ ได้พบปะเสวนากับครูบาอาจารย์หลายท่านที่ทรงคุณธรรม เป็นผู้ใหญ่ที่ควรเคารพท่านเหล่านี้ นอกจากจะสอนวิชาการแล้ว ยังชี้ทางชีวิตที่ถูกต้อง เช่น เรื่องความซื่อตรง เรื่องความเมตตา เป็นต้น ถือเป็นมงคลอันอุดม ในการได้เสวนากับบัณฑิต...”

ทรงเล่าถึงแรงบันดาลใจ และการศึกษาภาษาบาลีสันสกฤตของพระองค์ไว้ว่า ทรงเริ่มสนพระทัยภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต เมื่อได้เห็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณฯ ทรงเริ่มสนพระทัยศึกษาภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่มหาวิทยาลัยโลซานน์ กับศาสตราจารย์ Regamey สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเคยแปลหนังสือภาษาบาลี ได้แก่ มิลินทปัญหา และหนังสือสันสกฤต ได้แก่ นโลปาขยาน (เรื่องพระนล) อภิษยานศกุนตลา (ศกุนตลา) และหิโตปเทศ เป็นต้น และยังพยายามจัดทำพจนานุกรมภาษาบาลี-ไทย แต่ด้วยพระภารกิจมากมาย จึงไม่สามารถดำเนินการให้ลุล่วงตามพระราชประสงค์ได้

พระองค์ทรงเล่าว่า การศึกษาภาษาสันสกฤตนับเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ในการทำ ความเข้าใจคำศัพท์ที่เขียนในตำราภาษาไทย ส่วนการสร้างคำใหม่ การตั้งชื่อคนและสถานที่ การรู้ภาษาสันสกฤตนับว่ามีประโยชน์ เป็นทางเลือกอีกทางหนึ่ง การอ่าน หรือการแต่งฉันท์ก็สามารถนำความรู้ด้านฉันทลักษณ์ภาษาสันสกฤตมาใช้ เพื่อให้เข้าใจความงดงามของร้อยกรองได้อย่างลึกซึ้งมากขึ้น

3. คำภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทย

เมื่อชนชาติไทยได้ยอมรับนับถือ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภ์ ทรงให้ความสำคัญต่อการทะนุบำรุงและฟื้นฟูพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่ก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัยจวบจนปัจจุบัน มีการสังคายนา

พระไตรปิฎกและจัดการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการศึกษาวิชาภาษาบาลีเพื่อรักษาสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ดังปรากฏหลักฐานแบบเรียนภาษาบาลีอักษรขอมซึ่งพบในสมัยกรุงศรีอยุธยา และมีผู้สำเร็จการศึกษาภาษาบาลีในระดับสูงออกมารับใช้สังคมหรือให้บริการวิชาการแก่สังคมจำนวนมากโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในรัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระองค์ทรงอุปถัมภ์การสังคายนาพระไตรปิฎก มีการปริวรรตพระไตรปิฎกอักษรขอมภาษาบาลีเป็นอักษรไทยภาษาบาลี และตีพิมพ์เป็นรูปเล่มหนังสือเป็นครั้งแรกในประเทศไทย ทำให้ในยุคสมัยต่อมาสกุลบุตรที่เข้ามาบวชเรียนในพระพุทธศาสนา ได้ศึกษาวิชาภาษาบาลีด้วยอักษรไทยนับแต่นั้นเป็นต้นมา เหตุปัจจัยดังกล่าวนี้ ถือเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่เป็นภาพสะท้อนความสัมพันธ์ของภาษาบาลี ที่มีผลต่อพัฒนาการภาษาไทย ทั้งในระบบไวยากรณ์และคำศัพท์ที่นำมาใช้ในชีวิตประจำวัน

เช่นเดียวกับการนำคำภาษาสันสกฤตเข้ามาใช้ปะปนกับภาษาไทยเป็นจำนวนมากนั้น ก็มีเหตุปัจจัยที่คล้ายคลึงกัน โดยเริ่มจากการแพร่ขยายอิทธิพลของอารยธรรมอินเดียทางด้านอักษรภาษา ลัทธิศาสนาพราหมณ์ วรรณกรรมและวรรณคดีสันสกฤต ที่เผยแพร่เข้ามาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 11-12 เป็นต้นมา ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด ได้แก่ วรรณกรรมเรื่อง รามายณะ และมหากาพย์มหาภารตะ โดยเฉพาะที่คนไทยคุ้นเคยอย่างมาก คือ เรื่อง รามายณะ ซึ่งไทยนำมาเรียบเรียงใหม่จนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะแบบไทย ๆ เรียกว่า รามเกียรติ์ เพราะเป็นวรรณกรรมร้อยกรองที่ทรงอิทธิพลทั้งด้านวรรณศิลป์และนาฏยศิลป์ของไทยมาตั้งแต่โบราณ ประกอบกับความสละสลวยของคำศัพท์ภาษาสันสกฤตทั้งในด้านเสียงและความหมาย จึงทำให้ได้รับความนิยมนำมาใช้อย่างแพร่หลาย และถือเป็นการผสมผสานเข้ากันอย่างกลมกลืนจนเป็นส่วนหนึ่งของภาษาไทย

ฉะนั้น การนำคำภาษาบาลีและสันสกฤตมาใช้ในภาษาไทย จึงนับเป็นภูมิปัญญาของคนไทยโดยแท้ ที่รู้จักรับอารยธรรมของต่างชาติแล้วนำมาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับลักษณะของความเป็นไทย แม้ว่าภาษาไทยจะเป็นภาษาตระกูลคำโดดก็ตาม แต่สามารถที่จะนำคำในภาษาบาลีและสันสกฤตซึ่งเป็นภาษาที่มีวิภัติปัจจัยมาใช้โดยไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงรูปคำศัพท์เพื่อออกเพศ พจน์ กาล การก วาจก เมื่ออยู่ในประโยค เพียงแต่เปลี่ยนแปลงรูป เสียง และความหมายให้เหมาะสมกับสำเนียงของคนไทยตามกฎเกณฑ์ของภาษาไทย

วิไลศักดิ์ กิ่งคำ อธิบายว่า เมื่อมีการยืมคำภาษาบาลีและสันสกฤตมาใช้ในภาษาไทย รูปแบบการยืมคำจึงมีทั้งการเปลี่ยนแปลงและไม่มีเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เหมาะกับลักษณะของภาษาไทย ซึ่งสามารถจำแนกเป็น 1. การเปลี่ยนแปลงเสียง 2. การเปลี่ยนแปลงคำ 3. การเปลี่ยนแปลงความหมาย และ 4. คงไว้ตามภาษาเดิม มีตัวอย่างพอสังเขป ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะ มีหลายลักษณะ เช่น เปลี่ยนแปลงพยัญชนะ ตัดลดพยัญชนะ เปลี่ยนเสียงพยัญชนะตัวสุดท้ายของคำเป็นตัวสะกด ตัวอย่าง เช่น

คหบดี	อ่านว่า	คะ-หะ-ปะ-ติ	เป็น	คหบดี
บุญญ	อ่านว่า	บุญ-ยะ	เป็น	บุญ

พัฒนา	อ่านว่า	วัด-ทะ-นา	เป็น	พัฒนา
อาพาธ	อ่านว่า	อา-พา-ทะ	เป็น	อาพาธ
ภริยา	อ่านว่า	พะ-ริ-ยาเป็น		ภริยา
คณปติอ่านว่า		คะ-นะ-ปะ-ติ	เป็น	คณปติ
วจน	อ่านว่า	วะ-จะ-นะ	เป็น	วจน

2. การเปลี่ยนแปลงเสียงสระ คำไทยเมื่อนำภาษาบาลีมาใช้ มีการเปลี่ยนแปลงเสียงสระในลักษณะเดียวกันกับภาษาสันสกฤต ตัวอย่าง เช่น

พหูสูต	อ่านว่า	พะ-หุด-สู-ตะ	เป็น	พหูสูต
คารว	อ่านว่า	คา-ระ-วะ	เป็น	คารวะ, เคารพ
วชิร	อ่านว่า	วะ-ชิ-ระ	เป็น	เพชร
ปัจฉย	อ่านว่า	ปัต-จะ-ยะ	เป็น	ปัจฉัย
อคคิ	อ่านว่า	อัค-คิ	เป็น	อัคคี
เจตีย	อ่านว่า	เจ-ติ-ยะ	เป็น	เจตีย์
อุปัชฌาย	อ่านว่า	อุ-ปัต-ชา-ยะ	เป็น	อุปัชฌาย์

3. การเปลี่ยนแปลงความหมาย คำภาษาบาลีที่ไทยนำมาใช้มีการเปลี่ยนแปลงความหมายเป็น 3 ลักษณะ คือ ความหมายแคบเข้า ความหมายกว้างออก และความหมายย้ายที่ ตัวอย่าง เช่น

- ความหมายแคบเข้า เช่น “คารว” เดิมใช้หมายถึง ความนับถือ ความเคารพ ความรุ่งเรือง ความหนัก ไทยใช้หมายถึง ความนับถือ

- ความหมายกว้างออก เช่น “คัมภีร์” เดิมใช้หมายถึง ลึก ลึกซึ้ง สุขุม ไทยใช้หมายถึง 1 หนังสือสำคัญทางศาสนา 2. ลักษณะนามเรียกตำราที่สำคัญทางศาสนา, “วิถถาร” เดิมใช้หมายถึง กว้าง ละเอียด ไทยใช้หมายถึง 1. กว้าง ละเอียด 2. แผลกประหลาด 3. นอกแบบ นอกทาง

- ความหมายย้ายที่ เช่น “เขตต” เดิมใช้หมายถึง นา ไทยใช้หมายถึง แดนที่กำหนดขีดคั่นไว้ เช่น เขตป่า เขตบ้าน เขตร้อน เขตหนาว เขตพระนคร เขตดุสิต, “สมเพช” เดิมใช้หมายถึง สงสาร ความกรุณา ไทยใช้หมายถึง สยดสยอง (วิไลศักดิ์ กิ่งคำ, 2550 : 161)

เนื่องจากการนำคำภาษาบาลีและสันสกฤตมาใช้ในภาษาไทยนั้น ส่วนมากจะพบว่าเป็นการยืมเฉพาะคำและความหมายของคำมาใช้เท่านั้น ไม่ได้ยืมโครงสร้างทางไวยากรณ์มาใช้ทั้งหมด แต่ นักวิชาการค้นพบพัฒนาการทางภาษาอย่างหนึ่งก็คือ การรับเอาระเบียบวิธีทางไวยากรณ์ของภาษาบาลีและสันสกฤตเพียงบางส่วนเข้ามาใช้ในภาษาไทยด้วย เช่น วิธีสมาส และวิธีสนธิ โดยเป็นการนำมาใช้สร้างคำใหม่ในภาษา มีตัวอย่างพอสังเขป ดังนี้

1. วิธีสมาส เป็นวิธีสร้างคำที่ไทยรับมาใช้ทั้งกับคำไทยและคำยืมจากภาษาบาลีสันสกฤต นักวิชาการไทยจึงเรียกรวีนีว่า “คำสมาสไทย” คือ การนำคำไทยมารวมกับคำภาษาบาลีและสันสกฤต หรือนำคำภาษาบาลีและสันสกฤตด้วยกันเองมารวมกัน และอ่านออกเสียงตามแบบวิธีสมาสคำ คือ อ่านออกเสียงสระ อะ ต่อเนื่องกันระหว่างคำ เช่น

กาลสมัย	อ่านว่า	กา-ละ-สะ-ไหม, กาน-ละ-สะ-ไหม
กิตติมศักดิ์	อ่านว่า	กิด-ติ-มะ-สัก
กุลสตรี	อ่านว่า	กุล-ละ-สัด-ตรี
คมนาคม	อ่านว่า	คะ-มะ-นา-คม, คม-มะ-นา-คม
คุณลักษณะ	อ่านว่า	คุณ-นะ-ลัก-สะ-หนะ
นิรโทษกรรม	อ่านว่า	นิ-ระ-โทด-สะ-กำ
มนุษยศาสตร์	อ่านว่า	มะ-นุด-สะ-ยะ-สาด, มะ-นุด-สาด
มหาวิทยาลัย	อ่านว่า	มะ-หา-วิท-ทะ-ยา-ลัย

2. วิธีสนธิ เป็นวิธีสร้างคำอีกวิธีหนึ่งที่ไทยรับมาใช้ เพื่อต้องการเชื่อมคำให้มีเสียงกลมกลืนกัน คำสนธิ คือ การต่อคำศัพท์ด้วยวิธีย่ออักษรให้น้อยลง ทำให้ได้รูปศัพท์ใหม่ที่มีความสละสลวยและมีความหมายเด่นชัดยิ่งขึ้น วิธีสนธิในภาษาบาลีและสันสกฤตที่ไทยรับมาใช้ มี ๓ วิธี คือ สระสนธิ พยัญชนะสนธิ และนิคหิตสนธิ มีตัวอย่างพอสังเขป ดังนี้

2.1 สระสนธิ คือ การเชื่อมคำโดยการกลมกลืนเสียงสระ เช่น

การ + อันต	เป็น	การันต์
วิทย์ + อาลัย	เป็น	วิทย์าลัย
ปติ + อินทร์	เป็น	บดินทร์
ภูมิ + อินทร์	เป็น	ภูมินทร์
มห + อุฬาร	เป็น	มโหฬาร
อรุณ + อุทัย	เป็น	อรุโณทัย

2.2 พยัญชนะสนธิ คือ การเชื่อมคำโดยการกลมกลืนเสียงพยัญชนะ เช่น

มนส + รถ	เป็น	มโนรถ
เตชส + ธาตุ	เป็น	เตโชธาตุ
พรหมน + จรย	เป็น	พรหมจรรย์
อาตมน + ภาว	เป็น	อาตมาภาพ

2.3 นิคหิตสนธิ คือ การเชื่อมคำโดยการกลมกลืนเสียงนิคหิต มีการแปลงนิคหิตเป็น ง ญ ณ น ม เมื่อคำหลังขึ้นต้นด้วยพยัญชนะวรรค ก จ ฎ ต และ ป ตัวอย่าง เช่น

ส + ครห	เป็น	สังเคราะห์
ส + ชาติเป็น		สัญชาติ
ส + ฐานเป็น		สัณฐาน
ส + นิบาต	เป็น	สันนิบาต
ส + นิवास	เป็น	สันนิवास
ส + ปุรณ	เป็น	สมบูรณ
ส + ปทาน	เป็น	สันปทาน

นอกจากวิธีสมาสและวิธีสนธิดังกล่าวแล้ว ยังมีวิธีสร้างคำใหม่อีกวิธีหนึ่ง คือ การใช้ “คำประสม” ได้แก่ การนำเอาคำมูลหรือคำหลักตั้งแต่ 2 คำขึ้นไปมาประสมกัน จะเป็นคำภาษาเดียวกัน หรือจะเป็นคำไทยกับคำภาษาอื่น ๆ เช่น ไทยกับบาลี ไทยกับสันสกฤต หรือจะเป็น ภาษาต่างประเทศด้วยกัน เช่น บาลีกับบาลี สันสกฤตกับสันสกฤต บาลีกับสันสกฤต เป็นต้น ก็ได้ ตัวอย่าง เช่น

- คำประสมที่เป็นคำไทยกับคำบาลี เช่น หลัก + ฐาน เป็น หลักฐาน, แผน + การ เป็น แผนการ, หลัก + การ เป็น หลักการ เป็นต้น
- คำประสมที่เป็นคำไทยกับคำสันสกฤต เช่น ทุน + ทรัพย์ เป็น ทุนทรัพย์, ไม้ + ตรี เป็น ไม้ตรี, ยก + ครุ เป็น ยกครุ เป็นต้น
- คำประสมที่เป็นคำบาลีกับคำไทย เช่น มูล + ค่า เป็น มูลค่า, ผล + ไม้ เป็น ผลไม้ พล + เมือง เป็น พลเมือง, ราช + วัง เป็น ราชวัง เป็นต้น
- คำประสมที่เป็นคำสันสกฤตกับคำไทย เช่น ทรัพย์ + ลิน เป็น ทรัพย์ลิน, ฉัตร + ชั้น เป็น ฉัตรชั้น, ศักติ + นา เป็น ศักดินา เป็นต้น
- คำประสมที่เป็นคำบาลีกับคำบาลี เช่น ราช + การ เป็น ราชการ, สุข + อุทัย เป็น สุขุทัย, ปฐม + วย เป็น ปฐมวย, ปทุม + ธาณี เป็น ปทุมธานี เป็นต้น
- คำประสมที่เป็นคำบาลีกับคำสันสกฤต เช่น ปฐม + บุรุษ เป็น ปฐมบุรุษ, พจน + อนุกรม เป็น พจนานุกรม, รัฐ + ศาสตร์ เป็น รัฐศาสตร์, จิต + วิทยา เป็น จิตวิทยา เป็นต้น
- คำประสมที่เป็นคำสันสกฤตกับคำสันสกฤต เช่น มัธยม + ศึกษา เป็น มัธยมศึกษา, เกษตร + กรรม เป็น เกษตรกรรม, ศิลป + ศาสตร์ เป็น ศิลปะศาสตร์, วรรณ + กรรม เป็น วรรณกรรม เป็นต้น
- คำประสมที่เป็นคำสันสกฤตกับคำบาลี เช่น ฉัตร + ชัย เป็น ฉัตรชัย, ศาสน + สมบัติ เป็น ศาสนสมบัติ, อากาศ + ธาตุ เป็น อากาศธาตุ เป็นต้น

“คำประสม” ซึ่งมีใช้อยู่ในภาษาไทยนี้นับเป็นอีกวิธีหนึ่งที่แสดงให้เห็นความฉลาดสามารถของบรรพบุรุษไทยที่ท่านมีวิธีสร้างคำใหม่ๆ ขึ้นมาใช้ได้มากมายไม่รู้จบ ยิ่งเราศึกษาค้นคว้าเรื่อง คำภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทยมากขึ้นเท่าใด เราก็ยิ่งได้ข้อค้นพบที่สะท้อนให้เห็นพัฒนาการของภาษาไทยเพิ่มขึ้นมากมายเท่านั้น นี่นับว่าเป็นอัจฉริยลักษณะของภาษาไทยอย่างหนึ่ง

4. บทสรุป

การศึกษาพัฒนาการภาษาไทยผ่านมุมมองทางด้านคำภาษาบาลีและสันสกฤตที่นำเสนอมาทั้งหมดนี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทางภาษาอันทรงคุณค่า ซึ่งเกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทย จะสังเกตได้ว่าในปัจจุบันการใช้คำไทยที่เขียนเป็นรูปภาษาบาลีและสันสกฤต แต่มีความหมายอย่างไทย ไม่ใกล้เคียงกับภาษาเดิมก็มีให้เห็นอยู่เป็นอันมาก การรู้จักเลือกรับและนำมาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับความเป็นไทย โดยที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นไทยไว้ได้อย่างเหนียวแน่นนี้ เป็นแบบแผนอันงดงามทางภาษาที่นักปราชญ์ไทยได้รังสรรค์ไว้เพื่อให้อนุชนรุ่น

หลังได้ใส่ใจศึกษาเรียนรู้และนำไปใช้ให้ถูกต้อง ฉะนั้น การเข้าใจถึงรากศัพท์ของคำที่นำมาใช้สื่อความก็จะช่วยให้ผู้ใช้ภาษาได้เข้าถึงเนื้อหาของภาษาได้ดียิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กำชัย ทองหล่อ. 2537. **หลักภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์.
- กรรณิการ์ วิมลเกษม. 2552. **ตำราเรียนอักษรไทยโบราณ**. นนทบุรี : โรงพิมพ์นิติธรรมการพิมพ์.
- ประเสริฐ ฐ นคร. 2554. **พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย สมัยสุโขทัย ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช หลักที่ 1**. ราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์.
- จำนงค์ ทองประเสริฐ. 2557. ราชบัณฑิต, ศ.พิเศษ. **วัฒนธรรมไทย-ภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ธวัช ปุณโณทก, ศ. 2545. **วิวัฒนาการภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- วิไลศักดิ์ กิ่งคำ. 2550. **ภาษาต่างประเทศในภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. 2529. **จารึกในประเทศไทย เล่ม 1**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.